

LASTENSUOJELUN LAATUSUOSITUS

Toim. Marjo Lavikainen, Aila Puustinen- Korhonen ja Kristiina Ruuskanen

Lastensuojelun laatusuositus

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014:4

ISBN 978-952-00-3488-7 (PDF)

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1797-9854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-3488-7

<http://um.fi/URN:ISBN:978-952-00-3488-7>

www.stm.fi/julkaisut

Kustantaja: Sosiaali- ja terveysministeriö

Ulkoasu: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2014

TIIVISTELMÄ

LASTENSUOJELUN LAATUSUOSITUS

■ Suositus on suunnattu ensisijaisesti lastensuojelupalvelujen toteuttamisen, arvioinnin, kehittämisen ja johtamisen tueksi kuntiin. Laatusuositus on tarkoitettu myös lapsille, nuorille, vanhemmille ja heidän läheisilleen sekä muille lastensuojelun toimijoille.

Lapsi on suosituksen keskiössä. Suositukseen on kuvattu kaikki laatusuosituksen tavoitteet läpäisevää viisi eettistä periaatetta:

- asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet,
- lapsen etu,
- vuorovaikutus,
- ammattihenkilöstön työn laatu sekä
- vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri.

Suosituksia on laadittu 27 ja ne jakautuvat neljään sisällölliseen alueeseen:

- Osallisuus lastensuojeluasiassa ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluita kehitettäessä
- Lapsilähtöinen yhteinen palvelujärjestelmä ja eri toimijoiden välinen yhteistyö
- Osaavat ammattilaiset, tehtävänjako ja työn tuki
- Moniulotteinen arviointi

Kullakin suosituksen osa-alueella on kuvattu sitä, mistä lastensuojelun laatu muodostuu, annettu esimerkkejä ja täydentäviä tietoja sekä osion loppuun kuvattu itse suositukset. Suosituksen viimeinen luku koskee suosituksen toteutumisen seuranta.

Asiasanat:

Laatu, laatusuositus, lapset, lastensuojelu, perheet

SAMMANDRAG

KVALITETSREKOMMENDATION FÖR BARNSKYDDET

■ Social- och hälsovårdsministeriet och Finlands Kommunförbund ger för första gången en kvalitetsrekommendation om barnskyddet. Rekommendationen riktar sig i första hand till kommunerna som stöd för genomförande, bedömning, utvecklande av tjänsterna inom barnskyddet och ledarskapet. Kvalitetsrekommendationen är också avsedd för barn, unga, föräldrar och deras närstående samt andra aktörer inom barnskyddet.

I centrum av rekommendationen är barnet. Samtliga fem etiska principer som går som en röd tråd genom målen i kvalitetsrekommendationen har beskrivits i rekommendationen:

- klienternas människovärde och grundläggande rättigheter,
- barnets bästa,
- växelverkan,
- kvaliteten i yrkesutbildade personers arbete samt
- ansvarsfulla beslut och verksamhetskulturen.

Antalet rekommendationer som utarbetats är 27, och de är indelade i fyra innehållsmässiga områden:

- Delaktighet i barnskyddsärendet och utnyttjande av erfarenhets-
expertis i utvecklandet av tjänster
- Barnorienterat gemensamt servicesystem och samarbete mellan
olika aktörer
- Kunniga yrkesutbildade personer, uppgiftsfördelning och stöd för
arbetet
- Mångsidig utvärdering

Inom varje delområde i rekommendationen beskrivs vad kvalitet inom barnskyddet består av, ges exempel och kompletterande uppgifter, och i slutet av delen finns själva rekommendationerna. Det sista kapitlet i rekommendationen gäller uppföljningen av hur rekommendationen genomförs.

Nyckelord:

Barn, barnskydd, familjer, kvalitet, kvalitetsrekommendation

SUMMARY

QUALITY RECOMMENDATION FOR CHILD WELFARE

■ The Ministry of Social Affairs and Health and the Association of Finnish Local and Regional Authorities issue a quality recommendation for child welfare for the first time. The recommendation is issued principally in support of the implementation, evaluation, development and management of child welfare services in municipalities. The quality recommendation is also addressed to children, young people, parents and persons close to them as well as other child welfare actors.

The child is in the centre of the recommendation. The recommendation deals with all the five ethical principles integrated into the objectives of the quality recommendation:

- human dignity and fundamental rights of the clients,
- the child's best interests,
- interaction,
- the quality of the work of professionals, and
- accountable decisions and operational culture.

There are altogether 27 recommendations, divided into four content areas:

- Inclusion in child welfare matters and making use of expertise obtained through experience in the development of services;
- A child-oriented joint service system and cooperation between different actors;
- Competent professionals, division of duties and support for work;
- Multidimensional evaluation.

Each sub-area of the recommendation describes the characteristics of the quality of child welfare, provides examples and supplementary information, and the relevant recommendations are placed in the end of the component. The last chapter of the recommendation deals with monitoring of the implementation of the recommendation.

Keywords:

Children, child welfare, families, quality, quality recommendation

ESIPUHE

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto antavat yhdessä ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen. Laatusuositus korostaa lastensuojelun eettisyyttä sekä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta. Lapsi on lastensuojelussa ensisijainen asiakas ja kaiken toiminnan keskiössä. Myös lasta laajemmin lastensuojeluasian eri osapuolten pitää voida kokea ja luottaa siihen, että jokainen tulee kuulluksi omana itsenään ja pääsee tuomaan näkemyksensä käsiteltävään asiaan.

Keskeisenä sisältönä ovat myös palvelujärjestelmää, henkilöstöä ja osaamista sekä arviointia koskevat suositukset. Lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi/nuori tulee autetuksi ja lapsen/nuoren hätä havaitaan riippumatta siitä, missä lapsi/nuori asuu ja mitä palveluja hän käyttää. Johdon rooli on merkittävä siinä, kuinka laadukasta lastensuojelutyötä on mahdollista tehdä. On myös varmistettava, että palvelujen ja organisaatioiden rakenteet tukevat asiantuntijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa. Lapsen/nuoren luonnollisessa kasvuympäristössä ja kaikille lapsille/nuorille suunnatuissa palveluissa avun antaminen tulee olla ensisijaista. Lastensuojelun tehtävä on tulla muiden palvelujen rinnalle silloin kun se on lapsen edun mukaista ja muut palvelut eivät ole riittäviä.

Laatusuositukseen on sisällytetty suositusta konkretisoivia esimerkkejä. Monet esimerkit ovat kehittämistyön tuloksena syntyneitä hyviä käytäntöjä tai malleja. Suositus sisältää myös työvälineitä, joita lastensuojelun laadun arvioinnissa voi käyttää paikallisella tasolla. Lastensuojeluun luodaan valtakunnalliset laatusivut, jonka avulla tietoa edelleen kehitettävistä hyvistä käytännöistä voidaan jakaa ja laatusuosituksen toteutumista arvioida. Kuntia haastetaan tuomaan laatusivuille tieto kunnan hyväksi toteamistaan lasten palveluista ja viemään kuvaukset hyvistä käytännöistään Innokylän palveluun (www.innokyla.fi). Laatusivuja voidaan hyödyntää näin sekä paikallisesti että valtakunnallisesti palvelujen vuorovaikutteisessa ja vertailun mahdollistavassa kehittämisessä.

Suositus on valmisteltu monivaiheisesti. Aiempien vaiheiden työ sekä yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset on huomioitu jatkovalmistelussa. Suosituksen viimeistelyä on tehty syksyllä 2013 saadun lausuntopalautteen sekä kaikille avoimen Ota kantaa -sivuston keskustelun perusteella. Valmistelun aikana on pidetty yhteyttä myös lukuisiin asiantuntijoihin.

Kiitämme kaikkia, jotka ovat antaneet näkemyksiään laatusuosituksen laatimisen eri vaiheissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Suomen Kuntaliitto

Peruspalveluministeri
Susanna Huovinen

Varatoimitusjohtaja
Tuula Haatainen

Ylijohtaja
Kirsi Varhila

Johtaja
Tarja Myllärinen

SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Summary	5
Esipuhe	6
Lukijalle	9
I LASTENSUOJELUTYÖTÄ OHJAAVAT PERIAATTEET	11
I. Asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet.....	12
II. Lapsen etu	14
III. Vuorovaikutus	15
IV. Ammattihenkilöstön työn laatu	16
V. Vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri	16
2 VAIKUTTAVAN LASTENSUOJELUTYÖN AVAIMET	18
I. Osallisuus lastensuojeluasiassa	18
II. Yhteinen palvelujärjestelmä	22
III. Osaavat ammattilaiset	28
IV. Moniolotteinen arviointi	32
3 LAATUSUOSITUKSEN TOTEUTUMISEN SEURANTA JA ARVIOINTI..	36
LÄHTEET	40
LIITE 1: Eettisten periaatteiden arviointikehys	42
LIITE 2: Nurmijärven varhainen avoin yhteistoiminta -kaaviokuva	46
LIITE 3: Kysymyksiä, joiden avulla voi tarkastella, kuinka laatusuosituksen sisällöt toteutuvat omassa työyhteisössä/työssä	47

LUKIJALLE

Lastensuojelun laatusuositus on tarkoitettu ensisijaisesti lastensuojelupalvelujen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi kuntiin. Lastensuojelulaki muodostaa perustan lastensuojelutyölle ja lain 11 §:n 1 momentin mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Koska vastuu lastensuojelun järjestämisestä on annettu kunnille, erityisesti kuntien lastensuojelutyöstä vastaavien tulisi kiinnittää huomiota lastensuojelun laatuun ja käyttää suositusta johtamisensa tukena. Laatusuositus on tarkoitettu myös lapsille, nuorille, vanhemmille sekä heidän läheisilleen. Laatusuosituksista voivat hyödyntää lisäksi muut lastensuojelun toimijat oman toimintansa suunnittelussa ja arvioinnissa.

Laatusuosituksen lisäksi lastensuojelun hyvän laadun varmistamisessa ja oman toiminnan arvioinnissa toimivat apuna Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintovirastojen yhdessä laatimat valtakunnalliset valvontaohjelmat (Kunnalliset lastensuojelupalvelut, Lastensuojelun ympäristö- ja kasvatus) sekä Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun käsikirja on kaikille avoin verkkopalvelu, josta löytyy ajantasaiset tiedot muun muassa lastensuojelulaista ja sen soveltamisesta. Käsikirjassa on tietoa myös lastensuojeluun liittyvistä erityiskysymyksistä.

Laatusuosituksen ovat valmistelleet Toimiva Lastensuojelu -selvitysryhmän alaryhmäksi peruspalveluministerin 27.3.2013 nimeämät henkilöt:

- Neuvotteleva virkamies Marjo Lavikainen /STM (puheenjohtaja),
- Erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen /Kuntaliitto,
- Ohjelmajohtaja Hanna Heinonen /Lastensuojelun Keskusliitto,
- Johtava tutkijasosiaalityöntekijä Laura Yliruka /Heikki Waris -instituutti, Socca
- Kehittämispäällikkö Mikko Oranen /Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
- Puheenjohtaja Aila Paloniemi /Perhehoitoliitto
- Erityisasiantuntija Laura Lindeberg /Talentia,
- Hallitussihteeri Annika Juurikko /STM,
- Tarkastaja Kristiina Ruuskanen /Valvira (asiantuntijasihteeri),
- Johtaja Päivi Voutilainen /STM (asiantuntija)

Aikaisemmalta vankalta pohjalta laatusuositustyötä jatkanut työryhmä näkee laatusuositukseen esiin nostamansa asiat tässä ajassa ja tilanteessa vaikuttavan lastensuojelutyön avaimina, jotka jokaisen kunnan on mahdollista

ottaa käyttöönsä. Tehtävänannon mukaisesti laatusuosituksen laadinnassa on pitänyt huomioida se, että laatusuositukset muodostavat Toimiva Lastensuojelu -selvitysryhmän antamien toimenpidesuositusten kanssa yhtenäisen kokonaisuuden. Suosituksen yhteyteen on nostettu joitakin havainnollistavia esimerkkejä sekä lisätietoja.

Laatusuositustyöryhmä on kokoontunut toimikaudellaan 27.3.-14.6.2013 yhteensä 7 kertaa. Jatkovalmistelussa on hyödynnetty alkuperäisen työryhmän lisäksi asiantuntijoita eri alueilta. Valmistelutyöhön ovat osallistuneet muun muassa Alpo Heikkinen/Talentia, lapsiasiavaltuutetun toimisto sekä lukuisat muut asiantuntijat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa ja sosiaali- ja terveysministeriössä. Työryhmän esitys lastensuojelun laatusuositukseksi on ollut ajalla 20.6–15.10.2013 lausuntokierroksella.

Lausuntopalautteen perusteella laatusuositusta on tarkistettu ennen julkaisua. Esityksestä lastensuojelun laatusuositukseksi saatiin 163 kirjallista lausuntoa sekä 144 kommenttia Ota Kantaa -sivustolle, jossa suositus oli avoimesti kaikkien kiinnostuneiden kommentoitavana. Ota Kantaa -sivustolla sai myös äänestää, kuinka tärkeänä pitää lastensuojelutyötä ohjaaviksi periaatteiksi nimettyjä ja antaa omia ehdotuksia. Esitetyt periaatteet saivat laajan kannatuksen sivustolla (lausuntopalautteesta on erillinen kooste).

I LASTENSUOJELUTYÖTÄ OHJAAVAT PERIAATTEET

Eettiset periaatteet läpäisevät kaiken lastensuojelutyön ja laatusuosituksen tavoitteet. Myös lastensuojelua kehitettäessä pitää tarkistaa, miten eettisesti kestäviä ratkaisut ovat. Jokaisen lastensuojelutyötä tekevän ammattilaisen ja työyhteisön tulisi tarkastella eettisiä periaatteita arvioiden sitä, mitä periaatteet tarkoittavat omassa työtehtävässä ja työyhteisössä. Lastensuojelutyötä ohjaaviin keskeisiin periaatteisiin sitoutuminen vahvistaa oikeiden palvelujen etsimistä ja löytämistä oikeaan aikaan.

Perusta lastensuojelun periaatteiksi on kirjattu lastensuojelulakiin (4 §)

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Lain mukaisesti lastensuojelun on:

1. edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia
2. tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa
3. pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä
4. puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin.

Sosiaalialan ammatilliset eettiset ohjeet on julkaissut Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry / Eettinen lautakunta (Helsinki 2013). Nämä ohjeet luovat hyvän ammattieettisen perustan myös lastensuojelutyölle (http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013.pdf).

Tässä laatusuosituksessa on esitelty laajasti lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan, ETENEn, sosiaali- ja terveysalan eettisiin periaatteisiin pohjautuen (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta, 2011). Kunkin viiden yleisperiaatteen alla on kuvattu lastensuojelun erityispiirteistä nousevia eettisiä periaatteita. Ne täydentävät lastensuojelulakiin kirjattuja periaatteita. Lisäksi lastensuojelutyötä kehitettäessä ja arvioitaessa voi hyödyntää ETENEn Lapsuuden ja

nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla -julkaisua (ETENE-julkaisuja 41, 2013), joka pohtii lapsuuden ja nuoruuden etiikkaa erityisesti lasten ja nuorten osallisuuden ja kuulluksi tulemisen näkökulmasta.

I. ASIAKKAIDEN IHMISARVO JA PERUSOIKEUDET

Lastensuojelussa korostetaan erityisesti asiakkaiden ihmisarvoista kohtelua ja yksityisyyden suojaa. Lastensuojelun arjessa tämä näkyy esimerkiksi asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Toiminnassa tulee kaikilla tasoilla huomioida Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimuksessa taatut lapsen oikeudet ja sopimusvaltioiden viranomaisille asetetut velvoitteet. Huomioitava on myös YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (Vammaisyleissopimus), jonka Suomi on allekirjoittanut. Sopimuksen 7 artikla vammaisia lapsia ja 23 artikla kodin ja perheen kunnioittamisesta ovat keskeisimmät kohdat lastensuojelun kannalta.

Lapsen oikeuksien sopimus¹

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Suomi on ratifioimalla sopimuksen sitoutunut muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaaviksi. Sopimus velvoittaa näin niin valtiota, kuntia kuin lapsen vanhempia ja muita aikuisiakin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista ja lasten oikeuksien toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Valtiot raportoivat komitealle lapsen oikeuksien toteuttamisen edistymisestä viiden vuoden välein. Yleissopimuksessa on yhteensä 54 artiklaa. Sopimuksen mukaisesti vanhemmat tai lapsen muut huoltajat vastaavat lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta ja heidän tulee toimia lapsen parhaaksi. Valtion täytyy tukea heitä tässä tehtävässä.

Sopimuksen yleisiä periaatteita ovat:

1. Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia
2. Lapsella on oikeus hyvään elämään
3. Aikuisten pitää ottaa selvää, mitä lapset asioista ajattelevat ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa
4. Lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi, kun päätetään lasten asioista

¹ Lapsen oikeuksien sopimus, Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja (<http://www.unicef.fi/lapsen-oikeuksien-kasikirja>)

Lapsiasiavaltuutettu lapsen oikeuksien edistäjänä

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen valtion viranomainen, jonka toiminta perustuu lakiin (Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004). Lapsiasiavaltuutetun keskeisenä tehtävänä on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen edistäminen. Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluvat muun muassa lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen seuranta, päätöksentekijöihin vaikuttaminen lapsinäkökulmasta, yhteydenpito lapsiin ja nuoriin ja heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille sekä lapsia koskevan tiedon välittäminen lasten parissa työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle.

Lisätietoja: www.lapsiasia.fi. Sivuilla on useita julkaisuja ja esitteitä, kuten:

Tiedätkö lasten ihmisoikeuksista? Esite. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:10: <http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/-/view/1866199>

Toteutuvatko sinun oikeutesi? Tietoa ihmisoikeuksista lapsille ja nuorille - Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:7: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=6987043&name=DLFE-26515.pdf

Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? - Puheen-
vuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3: <http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/-/view/1565156>

Suojele unelmia, vaali toivoa - Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi – Lapsiasiavaltuutetun julkaisuja 2012:6: <http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/-/view/1827616>

II. LAPSEN ETU

Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Lastensuojelulaki 4 §). Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

1. tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
2. mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
3. taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
4. turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
5. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
6. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä
7. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lastensuojelulain antamien kriteerien lisäksi lapsen edun toteutumista voi tarkastella oikeudenmukaisuuden, avoimuuden ja luotettavuuden sekä turvallisuuden näkökulmista.

Oikeudenmukaisuus

Hyvän hallinnon vaatimukset, kuten vaihtoehtojen selvittäminen, perusteiden esittäminen ja asiakkaita arvostava kohtelu korostuvat asiakastyön jokaisessa vaiheessa. Lastensuojelussa oikeudenmukaisuus toteutuu vain perustelemalla lasta koskevia ratkaisuja ja päätöksiä lapsen edulla. Konkretisoimalla lapsen etua päätöksien perusteet tulevat paremmin ymmärrettäviksi myös lapselle itselleen.

Oikeudenmukaisuus lastensuojelun laatusuosituksessa tarkoittaa kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista. Oikeudenmukaisuuden kannalta oikeus syrjimättömyyteen on keskeinen, sillä se turvaa yhdenvertaisuuden kaikille lapsille heidän elämänsä lähtökohdista riippumatta. Lapselle tulee taata hänen tarvitsemansa suojelu ja yhteiskunnan varoista varattavan osuuden lisäksi ennen kaikkea oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Avoimuus ja luotettavuus

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa vanhempien/huoltajien kasvatusvastuun kunnioittamista. Tämä edellyttää myös lastensuojelussa avointa ja luo-

tettavaa tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä sekä niistä tuen ja palvelujen muodoista, joiden kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada tarvitsemaansa tukea.

Lastensuojelussa ei aina voida tehdä ratkaisuja, jotka ovat lapsen ja vanhemman/huoltajan toiveiden mukaisia. Tästä syystä lastensuojelun toimintakäytäntöjen on aina oltava ennakoitavia ja perusteltuja, kuten myös tehtyjen ratkaisujen. Avoin ja luotettava toiminta toteutuu vain noudattamalla systemaattisesti lievimmän puuttumisen periaatetta.

Turvallisuus

Lastensuojelussa turvallisuus huomioidaan niin olosuhteissa, ihmissuhteissa kuin vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida jokaisessa tilanteessa lapsen kokema turvallisuudentunne ja edistää sitä. Turvallisuutta pitää tarkastella myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmasta.

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa turvallisuuteen liittyvien näkökulmien huomioimista erityisesti heikommassa asemassa ja haavoittuvissa olosuhteissa elävien lasten osalta. Siten lastensuojelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota lastensuojelulaitoksessa ja kodin ulkopuolella elävien lasten turvallisuuden varmistamiseen niiden toimesta, jotka vastaavat lasten huolenpidosta ja suojelusta. Lapselle tulee turvata oikeus ilmaista oma mielipiteensä sekä tunnustaa tiettyä uskontoa, noudattaa kulttuurisia tapojaan, ilman leimatuksi tai syrjityksi tulemisen pelkoa. Lapsen näkemykset tulee ottaa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti myös huomioon, kun hänen asioitaan käsitellään.

III. VUOROVAIKUTUS

Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy asiakkaasta välittäminen. Asiakkaiden hyvässä kohtaamisessa arvostus, inhimillisyys ja empatia korostuvat. Niin asiakas kuin työntekijä vaikuttavat siihen, miten vuorovaikutus onnistuu. Lastensuojelun ammattilaisena tulee omata erityistä vahvuutta ja osaamista vuorovaikutukseen ja ristiriitatilanteiden rakentavaan käsittelyyn asiakkaan - niin lapsen kuin aikuisenkin - kanssa.

IV. AMMATTIHENKILÖSTÖN TYÖN LAATU

Lasten ja nuorten palveluissa toimivien ammattilaisten on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatuksesta työyhteisössään että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta. Työntekijän on myös laajemmin mielleltävä vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, nuorelle, perheelle, omalle organisaatiolle kuin yhteiskunnallekin. Johdon on tiedostettava vastuunsa laadukkaan työn mahdollistajana ja työntekijän tukena.

V. VASTUULLISET PÄÄTÖKSET JA TOIMINTAKULTTUURI

Lapsi- ja perhelähtöisyys

Lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä on oltava selkeästi määritellyt vastuut, jotta asiakastyö ei jää yksittäisiksi toimenpiteiksi ja yksittäisen työntekijän vastuulle. Vastuullisella päätöksenteolla on huomattava vaikutus lastensuojelun laatuun. Päätöksenteon, kehittämistyön ja palvelujen järjestämisen tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Myös tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Työhön kuuluu tiedottaminen lapsille, nuorille ja vanhemmille ymmärrettävästi sekä lasten, nuorten ja perheiden kokemuksen ja palautteen kerääminen kehitystyön tueksi.

Suhteellisuusperiaate

Viranomaisen käyttämien toimien tulee olla oikein mitoitettuja suhteessa asiakkaan auttamisen päämääriin ja tavoitteisiin. Periaatteena on, että viranomaisen toimet tehdään alimmalla sellaisella tasolla, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus (lievimmän riittävän puuttumisen periaate). Tämä korostuu etenkin vastentahtoisessa puuttumisessa perheiden yksityisyyden suojaan riittävien lastensuojelutoimenpiteiden toteuttamiseksi.

Eettisten periaatteiden työntekijä/työyksikkökohtaisen läpikäymisen työvälineeksi on liitteenä 1 taulukkomuotoinen arviointikehys. Työvälineen avulla voi tarkistaa myös palveluja ja toimintatapoja kehitettäessä, onko eettiset periaatteet huomioitu muutoksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään Lastensuojelun käsikirjaan tehdään myös laatuarviointia tukeva arviointityökalu, jonka avulla voi arvioida lapsen kanssa työskentelyn laatua, työyhteisön laadukasta työtä sekä kunnan toimintaa laadun tukemisessa.

Sähköinen hyvinvointikertomus

Hyvinvointikertomus on tärkeä osa kunnan strategista toiminnan ja talouden suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Sähköinen hyvinvointikertomus on kunnille suunnattu hyvinvointitiedolla johtamista ja päätöksentekoa tukeva työväline osana kunnan toiminnan vuosikelloa. Se löytyy osoitteesta www.hyvinvointikertomus.fi. Työväline soveltuu laajan valtuustokausittaisen kertomuksen valmisteluun ja sen vuosittaiseen raportointiin. Sen käyttö perustuu poikkihallinnolliseen ja -toiminnalliseen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Työvälineen avulla saadaan kuntakohtaista valmista vertailevaa tietoa kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta ja palveluista väestöryhmittäin sekä kunnan elinvoimasta, taloudesta ja rakenteista. Tämän lisäksi kunta voi lisätä sinne myös muita tietoja. Työvälineessä on myös päätöksentekoa tukeva vaikutusten ennakoarviointimenetelmä (EVA), jota käyttämällä kunnat voivat ennakkoon arvioida tulevia päätösesitysten vaikutuksia ja tehdä vertailua eri päätösesitysten välillä parhaan mahdollisen päätöksen tueksi. Kuntien hyväksytyt hyvinvointikertomukset ja EVAt tulevat kaikkien nähtäviksi työvälineen [www-sivuilla](http://www-wivuilla).

Sähköisen hyvinvointikertomuksen ja EVA:n ensisijaisina käyttäjinä ovat Suomen kunnat ja kuntayhtymät. Lisäksi sähköistä hyvinvointikertomusta voivat hyödyntää myös muut julkiset toimijat sekä yksityiset palveluntuottajat. Yli 75%:lla (lähes 260 kuntaa) on tunnukset sähköiseen työvälineeseen ja se on ainakin 124 kunnassa aktiivisessa käytössä. Sähköistä hyvinvointikertomusta on kehitetty sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelman tuella ja se siirtyy Kuntaliiton palveluksi vuoden 2014 aikana.

Lisätietoja sähköisestä hyvinvointikertomuksesta:
<http://www.hyvinvointikertomus.fi>

2 VAIKUTTAVAN LASTENSUOJELU- TYÖN AVAIMET

I. OSALLISUUS LASTENSUOJELUASIASSA

Lasten, nuorten ja vanhempien osallistumisen vahvistaminen on yksi avain vaikuttavien lastensuojelupalvelujen kehittämiseksi. Ollakseen osallisia lastensuojeluasian eri osapuolten pitää voida kokea ja luottaa siihen, että jokainen tulee kuulluksi omana itsenään ja pääsee tuomaan näkemyksensä käsiteltävään asiaan. Riittävä tiedonkulku ja oikea-aikainen yhteistyö erityisesti terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja koulun sekä perheen kanssa on tärkeää.

Lastensuojelulain (417/2007) 4 luku koskee lapsen osallisuutta. Lain 20 § mukaisesti lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain 24 § puolestaan velvoittaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvomaan lapsen edun toteutumista, avustamaan lasta/nuorta puhevallan käytössä ja tarvittaessa ohjaamaan lapsi/nuori oikeusavun piiriin tai huolehtimaan lain 22 § mukaisen edunvalvojan hakemisesta. Lastensuojelulain 29 § muutoksella 1.1.2014 alkaen on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lapsen tai hänen perheensä kanssa työskentelevän lastensuojelun työntekijän velvollisuutta tavata lasta henkilökohtaisesti selkeytetty aiemmasta.

Lapselle/nuorelle on olennaista, että tietoa annetaan hänelle ymmärrettävässä muodossa, hänen näkemyksiään kuullaan ja ne otetaan huomioon lapsen edun mukaisesti. Lapsella/nuorelle kuuluu mahdollisuus vaikuttaa hänen kanssaan tehtävään työhön: aikaan, paikkaan ja tapaan käsitellä hänen elämänsä asioita. Lapsen, nuoren ja vanhempien näkökulmasta on olennaista tietää, keneen voi olla yhteydessä omassa asiassaan; kuten kuka on hänen asioistaan vastaava, oma sosiaalityöntekijä ja miten hänet tavoittaa. Yhtä olennaista on se, että asiaa hoitavalla työntekijällä on riittävästi aikaa kohdata asiakkaansa ja että työntekijä ei jatkuvasti vaihdu.

Työntekijällä lastensuojelussa tulee olla perusvalmiudet työskennellä lapsen/nuoren ikätason mukaisesti ja olla vuorovaikutussuhteessa lapsen/nuoren/perheen kanssa. Johdolla tulee puolestaan olla käytössä sellaiset johtamisen rakenteet ja käytännöt, jotka tukevat lapsikeskeistä työtä.

Sijaishuollon palveluissa on tärkeää huomioida sijaisvanhempien näkemys lapsen tuen tarpeesta. Perhehoitajalaki määrittää perhehoitoa ja antaa pohjan muun muassa sille, että myös sijaisperheen kanssa on tarpeen käydä huolellisesti läpi mitä tukea sijaisperhe itse tarvitsee. Myös sijaishuollon valvonnassa on tärkeää huomioida asiakkaan osallisuus.

Ottamalla lapset ja vanhemmat mukaan kehittämään palveluja, työntekijät ja palveluista vastaava johto voivat ymmärtää paremmin lastensuojelutyön todellisuutta asiakkaiden näkökulmasta. Laatusuosituksen lähtökohtana on, että kunnat laativat lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelman. Suunnitelman tulee pitää sisällään konkreettiset toimenpiteet, joilla edistetään lasten, nuorten ja vanhempien osallistumista ja kokemustiedon hyödyntämistä sekä osana arkista lastensuojelutyötä että kokonaisvaltaisempaa lastensuojelun kehittämistä. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta palvelujen kehittämisessä voidaan toteuttaa muun muassa asiantuntijaryhmien toiminnan, kuulemistilaisuuksien ja koulutuksien avulla. Esimerkiksi Vantaan kaupunki on laatinut Lasten ja nuorten Vantaa -osallisuuden toimintaohjelman (http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/93506_Lasten_ja_nuorten_vantaa_toimintaohjelma_netti.pdf), jossa kerrotaan erilaisista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja kuvataan keskeisimmät toimenpiteet osallistumisen mahdollisuuksien lisäämisestä ohjelmakaudella.

Lapsivaikutusten arviointiin kuntapäätöksissä on myös luotu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa työväline ja opas (<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085157>). Työväline palvelee pohdittaessa muun muassa sitä, kuinka kuntaliitokset, palvelujen budjetointi tai erilaiset strategiat tuottavat lapsiin ja nuoriin kohdistuvia muutoksia. Työkalu sisältää osioita eri hallinnonaloille, tärkeitä lapsiin ja nuoriin liittyviä kysymyksiä ja voidaan käyttää esimerkiksi ratkaisuvaihtoehtojen vertailussa.

Esimerkkeinä Helsingin kaupungin lastensuojelua kehittäivät yhteistutkijuryhmät: Nuoret kehittäjä, Idän nuoret kehittäjä ja Maunulan nuoret.

TASO 1:

Lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus osallistua yhtenä avoimuuden tukitoimena säännöllisesti kokoontuvaan lastensuojelua kehittävään kokemusasiantuntijaryhmään omalla alueellaan yhdessä oman alueensa lastensuojeluummittilaisten kanssa. Ryhmä kokoaa ja käsittelee toiminnallisin menetelmin kokemustietoa lastensuojelun kehittämisen tueksi.

TASO 2:

Paikalliset kokemusasiantuntijat osallistuvat ja vievät ryhmässä tuotetun tiedon oman alueensa lastensuojelun ja/tai muiden palveluiden

kehittämispäiviin ja -tilaisuuksiin. Vastaavasti kokemusasiantuntijat voivat viedä laajemmista kehittämishetkestä tietoa omaan ryhmäänsä ja jatkaa sen työstöä eteenpäin.

TASO 3:

Kokemusasiantuntijat tapaavat yhdessä ammattilaisten kanssa säännöllisesti (esim. kaksi kertaa vuodessa) koko kunnan lastensuojelujohdtoa yhteisessä tiedon jakamiseen ja yhteiseen kehittämiseen keskittyvässä tilaisuudessa.

TASO 4:

Kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset vievät tarvittaessa tuottamaansa tietoa yhdessä muille asiantuntijatahoille, valvoville viranomaisille ja poliittisille päätöksen tekijöille niin kunnissa kuin valtakunnallisellakin tasolla.

Lisätietoja Helsingin kokemusasiantuntijatoiminnasta:
<https://www.innokyla.fi/web/verstas386879> (Helsinki)

Osallisuus on sekä asenne että tunne

– esimerkki nuorista kokemusasiantuntijoina Pesäpuu ry:ssä

Kokemusasiantuntijuuden taustalla on avoin yhteistyö, jossa asiakkaat, niin lapset ja nuoret kuin vanhemmatkin, otetaan tasa-arvoisesti mukaan palvelujen kehittämiseen. Asiakas tuo mukanaan näkökulmia, jotka perustuvat kokemuseräiseen tietoon, taitoon selviytyä ja kykyyn pärjätä ympäristöissä, joita yhdessä tarkastellaan. Usein kokemusasiantuntija heijastaa käsiteltävään asiaan myös tunteensa, jolloin asiaa tarkastellaan syvemmällä merkitystasolla. Vuorovaikutuksen tuloksena yhdistyy sekä kokemuseräinen että teoreettinen tieto.

Pesäpuu ry:ssä on otettu sijoitetut nuoret mukaan kehittämistyöhön. Koettiin, ettei heitä voi jättää hyvinvointikeskustelun ulkopuolelle. Syntyi Selviytyjät –tiimi, jonka tavoitteena on pohtia yhdessä ammattilaisten kanssa sitä, mitä lastensuojelussa pitää vahvistaa, mitä ennaltaehkäistä ja missä asioissa nuoret tarvitsevat apua ja tukea.

Ammattilaisten on hyvä kuulla nuorten omaa tarinaa heidän sanoin. Siten voi ymmärtää sanojen takana olevia merkityksiä ja tarpei-

ta. Asiat voivat merkitä kokemusasiantuntijoille ja ammattilaisille eri asioita, jolloin keskustelu luo tilaa yhteiselle ymmärrykselle.

Pesäpuu ry:n Selviytyjät ovat luokitelleet oman kokemusasiantuntijatoiminnan kolmeen eri tasoon:

1) Yksilötaso ryhmässä

Lapsi/nuori saa osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksen ryhmässä, esimerkiksi Nuorten foorumit. Toiminta on parhaimmillaan voimaannuttavaa auttaen nuorta omien elämäntapahtumien, tilanteen, tunteiden ja ajatusten ymmärtämiseen ja jakamiseen. Yksikin kohtaaminen tai keskustelu voi kantaa monesta hankalasta paikasta yli. Nuorten kumpuavia ideoita voi hyödyntää eteenpäin, mutta tämä ei ole vertaisryhmien tai Nuorten foorumien itsetarkoitus.

2) Yhteisötaso

Lasten/nuorten ajatukset, kokemukset ja syntyneet ideat kootaan jäsenellisesti, eettisesti ja kunnioittaen yhteen. Yhteisötasolla nuorten asiantuntemus hyödynnetään esimerkiksi lähiverkostoissa ja paikallistason palvelujen kehittämisessä.

3) Yhteiskunnallinen taso

Yhteiskunnallisella tasolla nuorten asiantuntemusta hyödynnetään valtakunnallisella tasolla tapahtuvassa lastensuojelun vaikuttamistyössä.

Lasten ja nuorten mukaan ottaminen edellyttää aikuisilta vastuullisuutta, valmiuksia ja taitoja. Kokemusasiantuntijatoiminta tulee olla eettisesti kestävää kehittämistyötä. Avoimella yhteistyöllä lastensuojelusta ja lapsiperheiden palveluista tehdään läpinäkyvämpiä ja toimivampia.

Osallisuuden toteuttamisesta, mahdollisuuksista ja havainnoista lisää:

Uskomme sinuun – Usko sinäkin – käsikirja (fin, swe, eng) & aikuisten opas: <http://www.lskl.fi/usus>

SALTO Youth Resource Center: We Are All Europeans <https://www.salto-youth.net/rc/cultural-diversity/publications/wearealleuropeans/>

SUOSITUKSET

- Toimitaan niin, että työntekijän ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen/nuoren sekä muiden asiaan osallisten välille syntyy mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. (T,J²)
- Johto tukee työntekijöiden kykyä lapsikeskeiseen ja ihmissuhdeperusteiseen työhön vastaamalla muun muassa resursoinnista, työn painotuksista ja osaamisen vahvistamisesta. Johto myös huolehtii, ettei asiakkaan ja työntekijän välinen luottamuksellisuus asiakassuhteessa katkea tarpeettomasti, esimerkiksi organisaatiomuutoksissa. (J)
- Läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea määrittellään yksilöllisesti lapsen/nuoren ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. (T)
- Lastensuojelun työntekijä, perhe ja muut lapsen asiassa tarvittavat viranomaiset neuvottelevat yhdessä muiden viranomaisten mahdollisuuksista
 - tukea lapsen edun toteutumista ja
 - auttaa vanhempia kasvatusvastuun toteutumisessa.(T)
- Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huolehtii, että sijaisvanhemmat ovat osallisena lapsen tilanteessa kaikissa sijaishuollon vaiheissa. (T)
- Johto huolehtii, että lapset, nuoret ja perheet otetaan mukaan kehittämään palveluja. Kun kunnassa laaditaan lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelma, tulee asiasta näkyvämpi myös asiakkaille. (J)

II. YHTEINEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

Lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi/nuori tulee autetuksi ja lapsen/nuoren hätä havaitaan riippumatta siitä, missä lapsi/nuori asuu ja mitä palveluja hän käyttää. Lapsen/nuoren lisäksi vanhempien ja työntekijän pitää voida luottaa palvelujärjestelmään ja siinä käytettäviin työmenetelmiin.

² Suosituksessa on viitattu suluihin tahoon, jota suositus koskee. T = työntekijä, J = johto

Viranomaisyhteistyötä ja moniammatillisuutta tarvitaan, jotta lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi/nuori saa oikean avun oikeaan aikaan. Eri alojen toimialojen johtajien ja poliittisten päätöntekijöiden tehtävänä on varmistaa, että palvelujen ja organisaatioiden rakenteet tukevat asiantuntijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa (muun muassa työajan käyttö, päätöksenteko). Apua tulisi ensisijaisesti antaa lapsen/nuoren luonnollisessa kasvuympäristössä ja kaikille lapsille/nuorille suunnatuissa palveluissa. Lasten, nuorten ja vanhempien näkökulmasta ei saa olla sellaisia tilanteita, joissa kunta tai sairaanhoitopiiri edellyttää lastensuojelun asiakkuutta palvelun saamiseksi, vaikka palvelu olisi mahdollista järjestää laajempaan perheitä tukevana palveluna (esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelut, sosiaalihuoltolain nojalla matalan kynnyksen kotipalvelu tai perhetyö).

Esimerkiksi Nurmijärven lastensuojelun varhaisvaihe palkittiin keväällä 2014 monialaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Nurmijärven kunta on kehittänyt aktiivisesti sosiaalityötä, lastensuojelua ja lasten hyvinvointipalveluja osana koko kunnan palvelukulttuuria. Se on kouluttanut laajasti henkilöstöä varhaiseen avoimeen yhteistyöhön ja vuoropuheluun. Toimintamallilla on onnistuttu luomaan uudenlaista yhdessä tekemisen kulttuuria ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen sekä lastensuojelun toimintaan. Mallia on kuvattu liitteen 2 mukaisella kaaviolla. (http://lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/nurmijarven_varhaisvaiheen_lastensuojelupalvelut_palkittiin_vuoden_parhaina.3273.news.)

Kuntien tulisi tiedottaa aktiivisesti alueensa lastensuojelu- ja perhepalveluista, koska tieto palveluista luo turvaa ja luottamusta myös silloin kun palveluille ei (vielä) ole tarvetta. Paikalliset yhteystiedot auttavat löytämään palvelun nopeasti. Tiedotus auttaa myös palvelujen oikea-aikaisessa kohdentamisessa. Jokaisen alueen palvelujen kokonaisuus on omanlaisensa, koska osa palvelun tuottajista on paikallisia ja palvelujen organisointi vaihtelee. Tämän vuoksi palvelujärjestelmää koskevaa tiedotusta ei voida hoitaa yksin valtakunnallisesti. Paikallisessa palvelujen kuvaamisessa voi hyödyntää esimerkiksi Lastensuojelun käsikirjaa ja Kasvun kumppanit -verkkopalvelun tietoja lasten, nuorten ja perheiden palveluista. Kasvun kumppanit -palvelua ylläpitää Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi). On olennaista, että asiakkaalle tiedotetaan myös sosiaaliammattilaisten sekä mahdollisuuksista saada riippumattomia neuvoja omasta asiastaan.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei myöskään saa kokea jäävänsä yksin asiakasasiassaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa yksilö- ja perhekohtaisesta lastensuojelun asiakasprosessista ja hyödyntää muiden ammattilaisten osaamista silloin, kun se on tarpeen lapsen tai jälkihuollossa olevan nuoren edun mukaisen palvelun löytämiseksi ja toteuttamiseksi. Tarjottava tuki tulee perustua lapsen, nuoren ja perheen yksilölliseen tarpeeseen.

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä on kunnan tai useamman kunnan yhdessä asettama ryhmä sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista. Ryhmän tarkoituksena on turvata lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellisten kysymysten ja muu lastensuojelutyössä tarvittava asiantuntemuksellinen tuki. (Lastensuojelulaki 14 §.)

Asiantuntijaryhmä tulee olla resursoitu niin, että sitä voi hyödyntää lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa ehkäisevästä lastensuojelusta jälkihuoltoon. Ryhmän kokoonpanoa tulee voida vahvistaa joustavasti silloin, kun lastensuojeluasiaan liittyy erityisiä tekijöitä, kuten lapsen tai vanhemman vammaisuus, vakava tai pitkäaikainen sairaus tai kulttuuritaustaan liittyvä tekijä. Erityisesti vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien yleisyyden vuoksi näiden alojen asiantuntijuus on turvattava asiantuntijaryhmässä.

Suositus moniammatillisen asiantuntijaryhmän toimintaa varten:
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/a145351a-345d-457e-ace0-7c48bf-b8a4e2.aspx>

Silloinkin kun lapsi/nuori ja hänen perheensä ovat lastensuojelun asiakaina, jokainen yhteistyötaho vastaa oman toimialansa palveluiden avulla siitä, että lapsi/nuori/vanhemmat saavat tarvitsemansa avun. Aikuisille suunnatuissa palveluissa (esimerkiksi aikuissosiaalityön, päihde- ja mielenterveyspalvelujen) työntekijöiden tulisi selvittää ja huomioida asiakkaidensa lasten tuen tarve ja tarvittava yhteistyö lastensuojelun kanssa. Aikuissosiaalityössä on tärkeää voida tukea perheen vanhempien työelämäosallisuutta ja kuntoutumista, koska vanhempien hyvinvointi on lapsen edun mukaista.

Asiakassuunnitelmat ovat välineitä sopia perheen kanssa tehtävästä työstä. Useiden eri tahojen asiakassuunnitelmien (esimerkiksi lastensuojelun, aikuissosiaalityön, päihdehuollon) samanaikainen tekeminen on kuitenkin sekä työyhteisöjen että asiakkaan voimavaroja kuluttavaa. Se voi myös johtaa toisiinsa nähden ristiriitaisten tavoitteiden syntyminen. Tämän takia asiakassuunnitelmat tulisi lähtökohtaisesti laatia viranomaisten kanssa yhteisinä.

Esimerkkejä kuntien näkemyksistä palvelujärjestelmää koskien³

Kuntaliiton vuonna 2012 toteuttamassa lastensuojelun kuntakyselyssä:

- 68 prosenttia kyselyyn vastanneista kunnista arvioi palvelujärjestelmän toimivan lastensuojeluun työntävästi. Muiden palveluiden saaminen saattoi edellyttää asiakkaistumista lastensuojeluun.

- Vain 12 prosenttia kyselyyn vastanneista kunnista katsoi, että aikuisten päihde- ja mielenterveyspalveluissa selvitetään kattavasti asiakkaan huollossa olevan lapsen tarve.

- Vastaavasti 99 prosenttia kannatti näkemystä, jonka mukaan on välttämätöntä laajentaa ja vahvistaa sellaisia toimenpiteitä, jotka tukevat lapsia ja perheitä kuormittavissa elämäntilanteissa ilman yhteyttä lastensuojeluun silloin, kun tilanne ei ole lastensuojelullinen.

Kuntaliiton tekemän kotipalvelua ja tukipalveluja koskevan selvityksen mukaan kotipalvelun käynneistä alle 1 prosentti tehtiin lapsiperheisiin vuonna 2011.

Lastensuojelun ammattilaisten ja lastensuojelun ilmoitusvelvollisten välistä tietojen vaihtoa ja salassapitoa koskevaa epätietoisuutta hälvennetään valtakunnallisesti muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuosien 2013–2015 aikana kokoamalla sähköisellä oppaalla ja sen sisältöihin perustuvalla verkkomodulikulutuksella. Myös paikallisesti johdon tulee varmistaa, että viranomaiset tekevät riittävästi yhteistyötä. Lastensuojelu voi antaa lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon siitä, että lastensuojeluilmoitus on vastaanotettu ja ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon. Yhteystiedon ilmoittaminen helpottaa viranomaisyhteistyötä niissä tilanteissa, joissa asiaan joudutaan vielä myöhemmin palaamaan. Kun lisäksi toimitaan niin, että lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen ja muut viranomaiset ovat tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa, yhteistyö on vakaalla pohjalla. Lastensuojeluasiaan liittyvän viranomaisyhteistyön koordinointi on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Tässä roolissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lapsen yksilöllisissä tilanteissa.

³ <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lastensuojelun-kuntakysely/Sivut/default.aspx>
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2013/Sivut/kotipalvelun-k%C3%A4ynneista-alle-prosentti-lapsiperheisiin.aspx>

Palvelujärjestelmää kehitettäessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsen hyvinvoinnin edistäminen vaatii huolien ja vaikeuksien tunnistamista sekä vahvuuksien ja voimavarojen etsimistä lapsen huomioivalla tavalla. Lapsikeskeinen työote yhdistää eri työntekijät, vanhemmat ja lapsen yhteistyöhön ja varmistaa työn keskittymisen lapsen hyvinvointia tukeviin asioihin. Lastensuojelun asiakasprosessin pilkkominen moneen osaan ei ole asiakkaan kannalta aina hyvä asia. Pilkkominen vaikeuttaa myös yhteistyökumppaneiden työtä. Asiakaspalutteen keräämisen ja hyödyntämisen tulee olla systemaattista, että se kanavoi asiakkaiden kokemukset palvelujärjestelmän toimivuudesta niistä päättävälle taholle sekä lisää toiminnan vaikuttavuutta.

Esimerkki: Kehrä II

Monitoimijaisen kohtaamisen ABC-malli tarkoittaa perheen, lastensuojelun ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävää yhteistyötä, jossa sitoudutaan yhteisiin lapsikeskeisen työskentelyn periaatteisiin ja mallinnuksiin. Mallissa noudatetaan asiakasosallisuutta tukevia ja luovia sekä eri osallisten tiedon esille tuovia toimintatapoja. Tavoitteena on lisätä lapsen perusturvallisuuden kokemusta ja vahvistaa asiakasosallisuutta yhteistyöprosessissa. Monitoimijainen kohtaamisen mallia voi käyttää lastensuojelutyössä tai ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä (esim. koulukuraattorit).

Monitoimijaisessa yhteistyössä lapsen sekä vanhempien kokemustiedot selvitetään ja niitä pidetään arvokkaana lähtökohtana liitettäessä sosiaalipalveluita lapsen ja perheen arkeen/elämään. Monitoimijaisessa kohtaamisessa asiakkaita ei siirretä peruspalveluista lastensuojeluluun vaan otetaan lastensuojelu mukaan kumppaniksi perheelle ja peruspalvelulle.

Lisätietoja:

<http://www.socca.fi/index.phtml?s=864>

<https://www.innokyla.fi/web/malli176141>

SUOSITUKSET

- Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon. (T, J⁴)
- Lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen on tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa. Muut viranomaiset ovat alkuselvittelyssä mukana silloin, kun se on tarpeen ja hyödyllistä. (T)
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojelu-asiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lasten ja perheiden yksilöllisissä tilanteissa. (T)
- Kun ilmoitetaan lapselle ja huoltajalle lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, kerrotaan samalla mitä lastensuojelun työskenteleminen tarkoittaa käytännössä ja annetaan esimerkiksi infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana asiakkaille ja tiedot palveluista kunnan nettisivuilla. Myös sosiaaliamiehen palveluista ja asiakkaan oikeusturvakeinoista tulee kertoa asiakkaalle. (T, J)
- Ensimmäisessä tapaamisessa - ja tarvittaessa jatkossakin - lastensuojelun työskentelyn periaatteet käydään asiakkaiden kanssa yhdessä läpi (mukaan lukien avoimen dokumentaation mahdollisuus). (T)
- Asiakkaalle tarjottava tuki on asiakkaan tarpeisiin räätälöityä ja tarpeen mukaan intensiivistä. (T, J)
- Työskentelytapojen pitää olla monipuolisia. Kotikäynnit - tarvittaessa ennalta ilmoittamattomat - kuuluvat lastensuojelutyöhön. Ne ovat tärkeä osa lapsen kodin olosuhteiden selvittämistä. (T, J)
- Moniammatillinen asiantuntijaryhmä tukee lastensuojelutyötä sen eri prosesseissa ja on aidosti lastensuojelun sosiaalityöntekijän käytettävissä oleva resurssi. Ryhmän toimintaan kuuluu se, että 1) lastensuojelun sosiaalityöntekijä toimii esittelijänä ryhmässä, 2) asiantuntijaryhmä ei käytä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvaa päätös-

⁴ Suosituksessa on viitattu suluihin taho, jota suositus koskee. T = työntekijä, J = johto

valtaa, 3) ryhmän jäsenet kartoittavat oman taustayhteisönsä mahdollisuudet antaa tukea lapselle ja että 4) asiantuntijaryhmän rooli ja tehtävä on määritelty selvästi (tarkennettu paikallisesti esimerkiksi, mikä on ryhmän kokoonpano ja eri ammattilaisten rooli). (J)

- Palveluista kerätään asiakaspalautetta systemaattisesti. (J)

III. OSAAVAT AMMATTILAISET

Lastensuojelu vaatii erityistä osaamista työntekijältään. Työyhteisön ja johdon tulee sitoutua pitkäjänteisesti lastensuojelussa tarvittavan osaamisen kehittämiseen. Vaativa työ vaatii tuekseen:

- vahvan perus-, erikois- ja täydennyskoulutuksen
- osaamista erilaisilta työn osa-alueilta
- työnohjausta
- lastensuojelun kehittämisen mahdollistamista ja
- asiantuntijatyöryhmien hyödyntämistä.

Lastensuojelun työntekijäresurssit suhteessa asiakasmääriin ovat yleisesti katsoen riittämättömät. Kuntatyönantajien vuonna 2012 tekemän työvoimastiedustelun mukaan kunnissa oli 11 prosentin työvoimavaje lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osalta. Lastensuojelussa työskentelevien sosiaaliohjaajien työvoimavaje oli 2,5 prosenttia ja lähihoitajien 7,8 prosenttia.

Kuntaliiton lastensuojelun kuntakyselyn 2012 mukaan joka neljännessä vastanneesta kunnassa oli riittävästi käytettävissä pätevien sosiaalityöntekijöiden työpanosta. Sosiaaliohjauksen työpanosta oli riittävästi joka kolmannessa kunnassa ja juridista asiantuntemusta oli riittävästi sosiaalityön käytössä 12 prosentissa vastanneista kunnista. Tilastokeskuksen kuntasektorin palkkatilaston mukaan kunnissa palkkaa saaneiden johtavien sosiaalityöntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien lukumäärä lisääntyi vuodesta 2004 vuoteen 2012 yhteensä 1744 henkilöllä. Edellä mainituilla nimikkeillä kunnissa palkkaa saavia henkilöitä oli vuonna 2012 yhteensä 5 924.

Lastensuojelutyön organisointi vaihtelee paljon alueittain. Toimiva Lastensuojelu -selvitysryhmä on ehdottanut, että lastensuojelun erilaisten organisointitapojen, työkäytäntöjen ja laatuvaatimusten vaikutusta lastensuojelun kuormitukseen pilotoidaan kokeilukunnissa. Tämän perusteella arvioidaan edellytykset ja perusteet valtakunnallisten henkilöstömitoitusten määrittelyyn. Esitys liittyy sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteiden muuttumiseen. Palvelujärjestelmän kehittämällä tavoitellaan muun muassa sitä, että palveluista muodostuisi kokonaisuus, jossa lapsia, nuoria ja per-

heitä tuettaisiin mahdollisimman pitkälle lasten/nuorten omissa kasvu- ja kehitysympäristöissä, kuten varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Lastensuojelun henkilöstöresurssin pitää mahdollistaa vuorovaikutustyö ja osallisuuden toteutuminen. Kuntien tulee kiinnittää huomiota sopivaan henkilöstörakenteeseen ja siihen, että asiakkaiden kohtaamiseen ja asiakasasian dokumentoimiseen on riittävästi aikaa. Valtakunnallisesti sosiaalialan tehtävärakenteen uudelleentarkastelulla voidaan antaa henkilöstörakenteen uudistusta tukevia linjauksia (vuoden 2008 tehtävärakennesuosituksen päivitys).

Tehtävärakenne⁵

Kuntaliiton lastensuojelun kuntakyselyssä 2012 kunnat nostivat sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön tehtävänjakokysymykset vahvasti esille keinona kehittää lastensuojelun laatua ja vaikuttavuutta ja vähentää sosiaalityöhön liittyvää kuormitusta. Peräti 84 prosenttia vastanneista kunnista katsoi, että toimivalla työnjaolla ja riittävällä määrällä sosiaaliohjausta ja perhetyötä voidaan olennaisesti vähentää sosiaalityöhön kohdistuvaa työpainetta. Sosiaaliohjaajien ammattitaidon katsottiin soveltuvan hyvin esimerkiksi lapsen mielipiteen selvittämiseen lastensuojeluprosessin eri vaiheissa, palveluohjaukseen ja työparityöhön sosiaalityöntekijän kanssa lastensuojelutarpeen selvityksessä. Osassa kuntia tehtävänjakoa oli jo tehty, osassa kuntia se oli meneillään ja osassa kuntia sitä ei ollut vielä aloitettu.

Jokaisen työyhteisön tulee selvittää paikallisesti se, mikä henkilöstön määrä ja asiakkaan asiaan käytettävissä oleva ajallinen panos on sopiva heidän lastensuojelutyöhönsä, ottaen huomioon esimerkiksi alueelliset, sisällölliset ja asiakkaiden palvelutarpeisiin liittyvät tekijät. Työ voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin työtehtäviin. Ajankäytön tarkastelua voi tehdä niin, että esimerkiksi välittömiin prosessinhoidollisiin tehtäviin kuten lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, kiireellinen sijoitus, huostaanoton valmistelu, dokumentointi, päätöksenteko, suunnitelmat, lausunnot, ryhmäkohtainen asiakastyö, työ yhteistyökumppaneiden kanssa varataan keskimäärin 6 h/kk/lapsi ja aktiivisessa työskentelyvaiheessa asiakkaan henkilökohtaiseen kohtaamiseen varataan vähintään 2 h/kk asiakkaan omaksi työntekijäksi nimeytyltä henkilöltä. Asiakastapauksessa tarvittava aika voi kuitenkin vaihdella paljonkin yksittäisen tapauksen vaativuuden ja haasteellisuuden mukaan.

Sekä johdon että työyhteisön olisi aika ajoin pysähdyttävä arvioimaan sitä, miten lastensuojelun työntekijöiden työaika tosiasiallisesti jakautuu.

⁵ <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaali-palvelut/lapset/lastensuojelu/lastensuojelun-kuntakysely/Sivut/default.aspx>.

Apuna arvioinnissa voi käyttää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Kohdentuuko työaika juuri niihin asioihin, jotka ovat lastensuojelutyön kannalta keskeisimpiä?
- Edellyttääkö työyhteisössä tai yksittäisellä työntekijällä olevien tapausten määrä ja haasteellisuus työn uudelleen organisointia tai lisäresursseja?
- Jääkö välillisiin työtehtäviin kuten työkokouksiin, sidosryhmäyhteistyöhön, tiedottamiseen, koulutukseen, työnohjaukseen, esimiestyöhön ja palvelujen seurantaan riittävästi aikaa?

Lastensuojeluun linkittyvät, omanlaistaan osaamista vaativat tehtävät, kuten lastenvalvojan työ, huoltoriitojen sovittelu ja valvottujen tapaamisten järjestäminen resursoidaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun lisäksi. Palvelurakenneuudistus mahdollistaa lastensuojelutyölle suuremman väestöpohjan. Riittävä väestöpohja on lastensuojelun järjestämiselle merkittävä, koska sen myötä lastensuojelun omaan työyhteisöön voidaan aiempaa paremmin saada lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi juridista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista. Erityisryhmien, kuten vammaisten lasten tai vanhempien kohdalla on voitava ottaa yhteyttä ja saada vammaisuuteen liittyvää asiantuntija-apua.

Lastensuojelutyön osaavia ammattilaisia valmistuu yliopistoista, ammattikorkeakouluista ja ammatillisista oppilaitoksista. Sosiaalityön yliopistoyksiköt ja ammattikorkeakoulut ovat luoneet viime vuosina yhteistyörakenteita työyhteisöjen kanssa. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat myös tukeneet yhdessä korkeakoulujen kanssa lastensuojelussa tarvittavan perus- ja erityisosaamisen kehittymistä.

Käytännön opetus-/opettajaverkostot⁶

Yhteiskunnan ja toimintaympäristön muuttuessa sosiaalityö ja sosiaalityöntekijän osaamistarpeet uudistuvat. Päteviä sosiaalityön asiantuntijoita voidaan kouluttaa vain yhteydessä käytäntöihin; käytännön, teorian ja tutkimuksen vuorovaikutuksessa jo koulutusvaiheessa. Sosiaalityön koulutusta järjestävät yliopistot ovat kehittäneet käytännönopetusta (ammatillisiin käytäntöihin liittyviä opintoja ja harjoitteluja) viime vuosina. Helsingissä ja Turussa opetus- ja tutkimuskeskus tai -klinikatoiminta on rakenteellisesti vakiintunutta.

Kaikissa sosiaalityön yliopistoyksiköissä on tavoitteena luoda pysyvinä yliopiston ja käytännön yhteistyörakenteina opetus- ja tut-

⁶ Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. Noora Tuohino, Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.), SOSNET julkaisu 5. Tampere 2012.

kimuskeskukset, jotka voisivat toimia monipuolisesti opetuksen, tiedontuottamisen sekä käytännön kokeilu- ja kehittämistoiminnan yhteisinä solmukohtina. Esimerkiksi käytäntötutkimuksen opintojakso toimii eräänlaisena ikkunana sosiaalityön erilaisiin työkuultuu-reihin. Osa työyhteisöistä on jo oivaltanut ne mahdollisuudet, joita opiskelijan tulo työyhteisöön tutkijaksi avaa.

SUOSITUKSET

- Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen. (T, J)
- Lastensuojelutyön sisältöjä ja tehtäväkuvia selkeytetään työntekijöiden asiantuntijuuden avulla. (T, J⁷)
- Työntekijöiden välistä tehtävänjakoa kehitetään edelleen, mm. lähihoitajien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä. (T, J)
- Johto huolehtii, että työyhteisössä on käytettävissä lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi juridista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista. (J)
- Työtä kehitettäessä minimoidaan asiakkaille koituvat haittavaikutukset työntekijöiden vaihtuvuudesta. Tämä voidaan tehdä mm. varmistamalla, että joku sama työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. (J)
- Työntekijän täydennyskoulutuksessa sekä työtä kehitettäessä rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista korostetaan yksittäisten koulutusten sijaan. (J)
- Työnohjaus järjestetään asiakastyötä tekeville. (J)
- Lastensuojelun työntekijöille annetaan mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mentoriksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä (T, J)

⁷ Suosituksessa on viitattu suluisa tahoon, jota suositus koskee. T = työntekijä, J = johto

IV. MONIULOTTEINEN ARVIOINTI

Arviointi lastensuojelussa koskee asiakkaita, työntekijöitä ja työyhteisöjä. On tarpeen kiinnittää huomiota sekä siihen, mistä laadukas arviointi asiakasasioissa muodostuu että arvioida työyhteisötasolla myös omaa toimintaa laadun parantamiseksi: asiakasprosessin ja työn vaikutusten arviointi ovat tärkeitä.

Lastensuojelun arviointityö on tavoitteellista ja tukea antavaa toimintaa. Se, että lapsen asiassa tehdään arviointia, ei saa katkaista lapsen ja perheen saamia tukipalveluja ja terveydenhuollon palveluja tai estää niiden aloittamista. Lastensuojelulain 26 § antaa lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tehtäväksi arvioida välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai vastaavan yhteydenoton vastaanottamisesta ratkaistava, onko asian johdosta ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen vai onko asia sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Lastensuojelutarpeen selvitys on lain 27 § mukaisesti tehtävä ilman aiheetonta viivytystä, viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Selvitys tehdään asiakkaan tilanteen edellyttämässä laajuudessa. Alkuvaiheen jälkeen lapsen ja vanhempien tilanteen arviointi jatkuu lastensuojelun eri vaiheissa.

Lastensuojelun asiakkuuden aikana tehtävässä arvioinnissa tulee selvittää lapsen ja perheen tilanne sekä valmiutta ottaa vastaan tukea, että sitä osattaisiin antaa oikealla tavalla. Arvioinnissa tulisi saavuttaa yhteinen näkemys perheen tuen tarpeista ja arvioinnin tavoitteista. Tilanteessa olevat vaihtoehdot olisi syytä käydä läpi yhdessä asiakkaan kanssa. Tulisi varmistaa, että arvioitava tietää myös sen mihin arviointi voi johtaa.

Asiakkaan asiassa tehtävää arviointia kehitetään valtakunnallisesti. Tämä on yksi Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelmassa asetetuista kehittämisen painopisteistä. Jo tällä hetkellä kehittämistyötä tehdään KASTE-ohjelman tukemana.

LasSe-lastensuojelutarpeen selvittämisen kehittäminen Väli-Suomessa -hanke⁸

LasSe-hankkeessa keskitytään lastensuojelutarpeen selvityksessä toteutuviin monialaisen työskentelyn, palveluohjauksen sekä lapsen kohtaamisen ja kuuntelemisen kysymyksiin. Hanke toimii ajalla 1.4.2013 – 31.10.2015 osana KASTE-ohjelman Lasten Kaste -osaohjelmaa. Hankkeessa mukana on viisi maakuntaa: Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme, Pohjanmaa, Pirkanmaa ja Päijät-Häme ja kolme sosiaalialan osaamiskeskusta: Pikassos, SONet BOTNIA ja VERSO.

Tavoitteena on, että hankkeen päättyessä:

1) Lasten kohtaaminen ja kuuleminen lastensuojeluprosessin yhteydessä on vahvistunut ja asiakasperheiden osallistumista lastensuojelutarpeen selvitysprosessiin on mahdollista arvioida.

2) Sosiaalityön sisäiset menettelytavat lastensuojelutarpeen selvittämisessä ovat tarkentuneet sekä päätöksenteko lastensuojeluasiakkuuden aloittamisesta ja palveluohjauksesta on selkiytynyt.

3) Ammatillisen (moniammatillisen) yhteistyöverkoston roolit ja toimintatavat ennen lastensuojelutarpeen selvityksen käynnistymistä, selvityksenteon aikana ja selvityksen jälkeen ovat kehittyneet ja kirkastuneet. Sosiaalityöntekijöiden ja lastensuojelun muiden asiantuntijoiden vuoropuhelu on vahvistunut hankkeen aikana syntyneen tukirakenteen myötä.

LasSe-hankkeessa tuotettuihin selvityksiin, raportteihin ja yhteenveitoihin voi tutustua LasSen aineistokansiosta: <http://pikassos.fi/aineistot/viewcategory/56-lasse>

Lastensuojelun tulisi aika ajoin toteuttaa oman toimintansa arviointia myös laajemmin kuin käytetyn työajan osalta. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä palvelujärjestelmää kehitettäessä on käsitelty suosituksen luvussa I: Osallisuus lastensuojeluasiassa. Lähtökohtaisesti lastensuojelun työskentelytapojen ja käytettävien menetelmien tulisi pohjautua tutkittuun tietoon ja olla arvioituja vaikutuksiltaan. Erityisesti dokumentointiin tulisi kiinnittää huomiota ja työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistaa sekä sopia paikallisista asiakasasioiden kirjaamisen menettelyistä. Mikäli lastensuojelussa olisi käytössään kannettavat laitteet, joilla asiakaskirjaukset ja suunnitelmat voitaisiin tehdä asiakkaan kanssa yhdessä esimerkiksi koti-

⁸ <http://www.pikassos.fi/lasse>

käynneillä ja neuvotteluissa, työn avoimuus, dokumentaation ajantasaisuus ja asiakkaan osallisuus olennaisesti lisääntyisivät.

Johdon ja luottamushenkilöiden on tarpeen huolehtia siitä, että työntekijällä on mahdollisuus tehdä laadukasta työtä. Työntekijän vastuulla on huolehtia omasta osaamisestaan ja ammatillisuuden vahvistamisesta. Työnantaja puolestaan tukee osaamisen kehittymistä muun muassa täydennyskoulutusten avulla. Työn yleiset tavoitteet tulisi asettaa yhdessä työntekijöiden kanssa niin, että ne ovat kaikilla tasoilla selkeät. Johdon ja työntekijöiden välille tulisi myös luoda sellaisia käytäntöjä/arvioinnin rakenteita, joilla saavutetaan vuoropuhelua johdon ja työntekijöiden välillä. Johdolle kuuluvien arviointien (esimerkiksi lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi päätöksenteossa ja oman toiminnan vaikuttavuus) tekeminen tulisi toteuttaa kuormittamatta laajasti asiakastyötä. Kun omassa työyhteisössä arvioidaan toimintaa laadun näkökulmasta, voidaan apuna käyttää liitteen 3 kysymyslistaa. Lista pohjautuu tämän laatusuosituksen sisältöihin ja ne on jaettu aihekokonaisuusittain, jolloin arviointia on mahdollista jakaa helposti myös pienempiin osiin.

Esimerkki itse- ja vertaisarviointimallista⁹

Kuvastin-malli on Haagan aikuissosiaalityön työntekijöiden kehittämä reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä. Reflektiivisen arvioinnin tarkoituksena on tunnistaa työtä ohjaavat tavoitteet ja eettiset periaatteet. Itsearviointilla tavoitellaan systemaattista arviota oman työn vahvuuksista ja heikkouksista sekä asiakastyössä kohdatuista haasteista. Kuvastin-arviointi soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijä kaipaa vertaisarviota kollegoilta oman asiakkaansa tilanteesta.

Kuvastin-mallin on koettu hyödyttävän työntekijää, sillä ryhmässä keskusteleminen asiakastyön keskeisistä haasteista tukee työntekoa ja edistää jaksamista. Ryhmätyöskentely on koettu tehokkaaksi ongelmenratkaisutavaksi. Vertaisarviointitapaamisissa pystytään jakamaan tietoa ja kokemuksia sekä tuottamaan yhteisiä oivalluksia. Parhaimmillaan vertaisarviointi toimii työnohjauksen tavoin. Asiakkaan näkökulmasta vertaisarviointia pidetään hyvänä työskentelymetodinä, sillä se nopeuttaa etenemistä ongelmatilanteissa ja tuottaa tasapuolista palvelua.

Lisätietoja: <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/kuvastin.pdf>

⁹ Yliruka, Laura (2006) Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Stakesin työpapereita 15/2006.

SUOSITUKSET

- Asiakkaan tilanteen arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia, jota tehdään virkavastuulla. (J¹⁰)
- Lapsi/nuori ja hänen vanhempansa kohdataan arvioinnissa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla. (T)
- Arvioinnissa selvitetään lapsen/nuoren kokonaistilanne siten, että asianosaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan. (T, J)
- Työntekijät ja työyhteisöt pysähtyvät aika ajoin arvioimaan omaa toimintaansa ja hyödyntävät tutkittua tietoa. Arvioinnissa dokumentointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistetaan ja sovitaan paikallisista menettelyistä. (T, J)

¹⁰ Suosituksessa on viitattu suluisia tahoon, jota suositus koskee T=työntekijä, J=johto

3 LAATUSUOSITUKSEN TOTEUTUMISEN SEURANTA JA ARVIOINTI

Edellä kuvattujen laatusuositusten lisäksi suositetaan, että lastensuojelulain 12 § mukaisessa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa kuvattaisiin kunnan käytössä olevat lastensuojelun laatukriteerit ja laadulliset tavoitteet, joilla lastensuojelua seurataan ja kehitetään. Sähköinen hyvinvointikertomus ja lapsivaikutusten arviointi tuovat konkreettisia välineitä myös lastensuojelun laadun toteutumisen arviointiin kunnissa.

Valtakunnallista lastensuojelun laatusuosituksen toteutumisen seuranta- ja arviointia varten luodaan Lastensuojelun käsikirjan yhteyteen lastensuojelun laatusivut. Kuntia haastetaan tuomaan laatusivuille tieto kunnan hyväksi toteamistaan lasten palveluista ja viemään kuvaukset hyvistä käytännöistään Innokylän palveluun (www.innokyla.fi). Lastensuojelun käsikirjan laatusivulta luodaan kaikille avoin linkki Innokylän Verkostotyökaluun, jossa lastensuojelun laadun keskustelu-/kommentointimahdollisuus. Laatusivuja voidaan hyödyntää näin sekä paikallisesti että valtakunnallisesti palvelujen vuorovaikutteisessa ja vertailun mahdollistavassa kehittämisessä.

Vuosina 2013–2015 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteuttaa sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksensa Lastensuojelun tutkimus- ja tutkimushanketta (LaskeTut). Yksi hankkeen tehtävistä on kehittää lastensuojelun tietopohjaa ja rekisteriä. Lastensuojelun laatusuosituksen kansalliseen seurantaan ei ole tällä hetkellä kattavia seurantaindikaattoreita - näitä ollaan vasta luomassa.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus kutsuu koolle ryhmän arvioimaan kerran vuodessa valtakunnallisella tasolla lastensuojelun tilaa ja laatusuosituksen toteutumista. Lastensuojelun laatusuosituksia tulee huomioida myös laajemmassa peruspalvelujen arvioinnissa, jossa suuri osa lastensuojelun yhteistyöstä tehdään. Arvioinnissa voidaan hyödyntää muun muassa laatusivuille kertyviä tietoja. Mukaan laatusuosituksen toteutumisen arviointiin pyydetään muun muassa kokemusasiantuntijoiden edustus. Arviointiraportti viedään julkisesti laatusuosituksen nettisivuille nähtäväksi ja kommentoitavaksi niin, että laatuks keskustelusta syntyy palveluja parantava jatkumo. Suositusta tarkistetaan tarpeen mukaan.

KESKEISET KÄSITTEET

Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan aikuisille suunnattua sosiaalityötä jota tehdään muun muassa arkielämän hallinnan, köyhyyden/toimeentulo-ongelmien, päihde- ja mielenterveysongelmien, syrjäytymisen ja työttömyyden yksilöllisten seurausten vuoksi.

Asiakas

Lastensuojelun asiakas on lapsi/ nuori sekä hänen vanhempansa/hoitajansa, joiden palvelun tarvetta selvitetään tai joille lastensuojelun palveluja tarjotaan.

Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, hoitajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia (lastensuojelulaki 34 §).

Ihmisarvo

Ihmisarvo on ihmisoikeuksien perusta. Laatusuosituksessa ihmisarvolla tarkoitetaan sitä, että kullakin ihmisellä on arvo sinänsä.

Johto

Johdolla tarkoitetaan kunnan valtuustoa, lautakuntia ja virkamiesjohtoa.

Laatu

Laadulla tarkoitetaan palvelujen kykyä vastata asiakkaiden selvitettyihin palvelutarpeisiin järjestelmällisesti, vaikuttavasti, säännösten mukaan ja kustannustehokkaasti. Laadukas palvelu ylläpitää tai parantaa asiakkaan toimintakykyä ja hyvinvointia.

Lapsi

Kun laatusuosituksessa puhutaan lapsesta, sillä tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta henkilöä.

Lapsen etu

Lapsen edun toteutumisessa tavoitellaan kaikkien YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumista ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsen etua konkretisoi muun muassa lastensuojelulain 4 §, jota on kuvattu suosituksen luvussa 2.

Lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Lastensuojelulaitos

Lastensuojelulaissa (57 §) on määritelty lastensuojelulaitoksilla tarkoitettavan lastenkoteja, koulukoteja ja muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia

Lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta (lastensuojelulaki 27 §). Selvitys tehdään kunkin tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Läheisverkosto

Läheisverkostolla tarkoitetaan kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat mukana – tai joilla olisi mahdollisuus olla mukana, tukemassa lasta sekä hänen hoitoaan ja kasvatusta.

Nuori

Nuorella tarkoitetaan laatusuosituksessa 18–21-vuotiasta henkilöä (oikeus lastensuojelun jälkihuollon palveluihin).

Palvelut

Laatusuosituksessa palveluilla tarkoitetaan niitä palveluita, joita lastensuojelusta voidaan asiakkaalle tarjota.

Perusoikeudet

Perustuslaissa (791/1999) on määritetty perusoikeudet, joiden toteutumisen julkisen vallan on turvattava kansalaisille. Perusoikeuksiin kuuluvat:

- yhdenvertaisuus,
- oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen,
- rikosoikeudellinen laillisuusperiaate
- liikkumisvapaus
- yksityiselämän suoja
- uskonnon ja omantunnon vapaus
- sananvapaus ja julkisuus

- kokoontumis- ja yhdistymisvapaus
- vaali- ja osallistumisoikeudet
- omaisuuden suoja
- sivistykselliset oikeudet
- oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin
- oikeus työhön ja elinkeinovapaus
- oikeus sosiaaliturvaan
- vastuu ympäristöstä
- oikeusturva

Perhe

Perhe tarkoittaa laatusuosituksessa lasta, hänen vanhempiaan ja huoltajiaan, sijaisvanhempiaan, sisarusiaan ja muita samassa taloudessa asuvia henkilöitä.

Perhehoito

Perhehoito on määritetty sosiaalihuoltolaissa (710/1982) henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämiseksi hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon toteuttamista määritetään perhehoitajalaissa (312/1992).

Salassapito

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) nojalla viranomaisten asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia, ellei niitä ole lailla säädetty salassa pidettäviksi. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) määrittää, että lastensuojeluun kertyvä, sosiaalihuollon asiakasta tai muuta yksityistä henkilöä koskeva tieto on salassa pidettävää. Salassapito sisältää asiakirjasalaisuuden, vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon.

Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulain (49 §) mukaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 § viitaten väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella.

LÄHTEET

- Kasvun kumppanit -palvelu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi
- Kunnalliset lastensuojelupalvelut - Valtakunnallinen valvontaohjelma 2013–2014. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, valvontaohjelmia 1:2013. http://www.valvira.fi/files/valvontaohjelmat/Kunnalliset_lastensuojelupalvelut.pdf
- Lapsen oikeuksien sopimus. https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveystieteillä. ETENE-julkaisu 41. Helsinki 2013. http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=638150&name=DLFE-6303.pdf
- Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä : Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Heinämäki, Liisa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085157>
- Lasten ja nuorten Vantaa II -toimintaohjelma vuosille 2013–2016. Vantaan kaupunki 2013. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaastructure/93506_Lasten_ja_nuorten_vantaa_toimintaohjelma_netti.pdf
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.sosiaaliporssi.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/>
- Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatusta - Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, valvontaohjelmia 4:2012. http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf
- Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Talentia ry / Eettinen lautakunta (Helsinki 2013). http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013.pdf
- Sosiaali- ja terveystieteiden eettinen perusta, ETENE-julkaisu 32, 2011. http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=63023&name=DLFE-2903.pdf
- Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. Noora Tuohino, Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.), SOSNET julkaisu 5. Tampere 2012.
- Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Aulikki Kananoja, Marjo Lavikainen & Mikko Oranen. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki 2013.

- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (YK). http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf
- Yliruka, Laura (2006) Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Stakesin työpapereita 15/2006. <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/kuvastin.pdf>

EETTISTEN PERIAATTEIDEN ARVIOINTIKEHYS

Eettinen yleisperiaate	Lastensuojelua toteutettaessa huomioitava	Esimerkki, miten voisi arvioida omassa työssä	Oma arvioni, mitä periaate tarkoittaa työssäni / työyhteisössäni?
Toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ihmisarvoa ja perus-oikeuksia	Lastensuojelussa korostetaan erityisesti asiakkaiden ihmisarvoista kohtelua ja yksityisyyden suojaa. Lastensuojelun arjessa tämä näkyy esimerkiksi asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Toiminnassa noudetaan lapsen oikeuksien sopimusta.	<ul style="list-style-type: none"> - En vastaa puhelimeen toisen asiakkaan läsnä ollessa - Säilytän asiakkaiden asioita koskevat asiakirjat huolellisesti niin etteivät sivulliset niitä vahingossa-kaan näe - Olen tutustunut lapsen oikeuksien sopimukseen 	
Lastensuojelun lähtökohdana on lapsen etu	<p>OIKEUDENMUKAISUUS</p> <p>Hyvän hallinnon vaatimukset, kuten vaihtoehtojen selvittäminen, perusteiden esittäminen ja asiakkaita arvostava kohtelu korostuvat asiakastyön jokaisessa vaiheessa. Oikeudenmukaisuus lastensuojelun laatusuosituksessa tarkoittaa kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Perustelen lasta koskevia ratkaisuja ja konkreettisin päätöksissä, miten ne ovat lapsen edun mukaisia. - Huolehdin siitä, että asiakkaani olevan lapsen oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu. 	
	<p>AVOIMUUS JA LUOTETTAVUUS</p> <p>Lapsen oikeuksien sopimus korostaa vanhempien kasvatusvastuun kunnioittamista. Tämä edellyttää myös lastensuojelussa avointa ja luotettavaa tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä sekä niistä tuen ja palvelujen muodoista, joiden kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada tarvitsemaansa tukea.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Otan huomioon asiakkaanani olevan lapsen iän ja kehitystason kertoessani hänelle siitä, mitä lastensuojelu on ja millaista tukea on mahdollista antaa - Harkitsen, millä käytännön keinoin vanhemmuutta perheessä voisi tukea ja olisiko muualta kuin lastensuojelusta annettava tuki riittävää - Kerron perheelle asiassa olevista vaihtoehtoista ja annan tietoa, miten asiassa voidaan edetä. 	

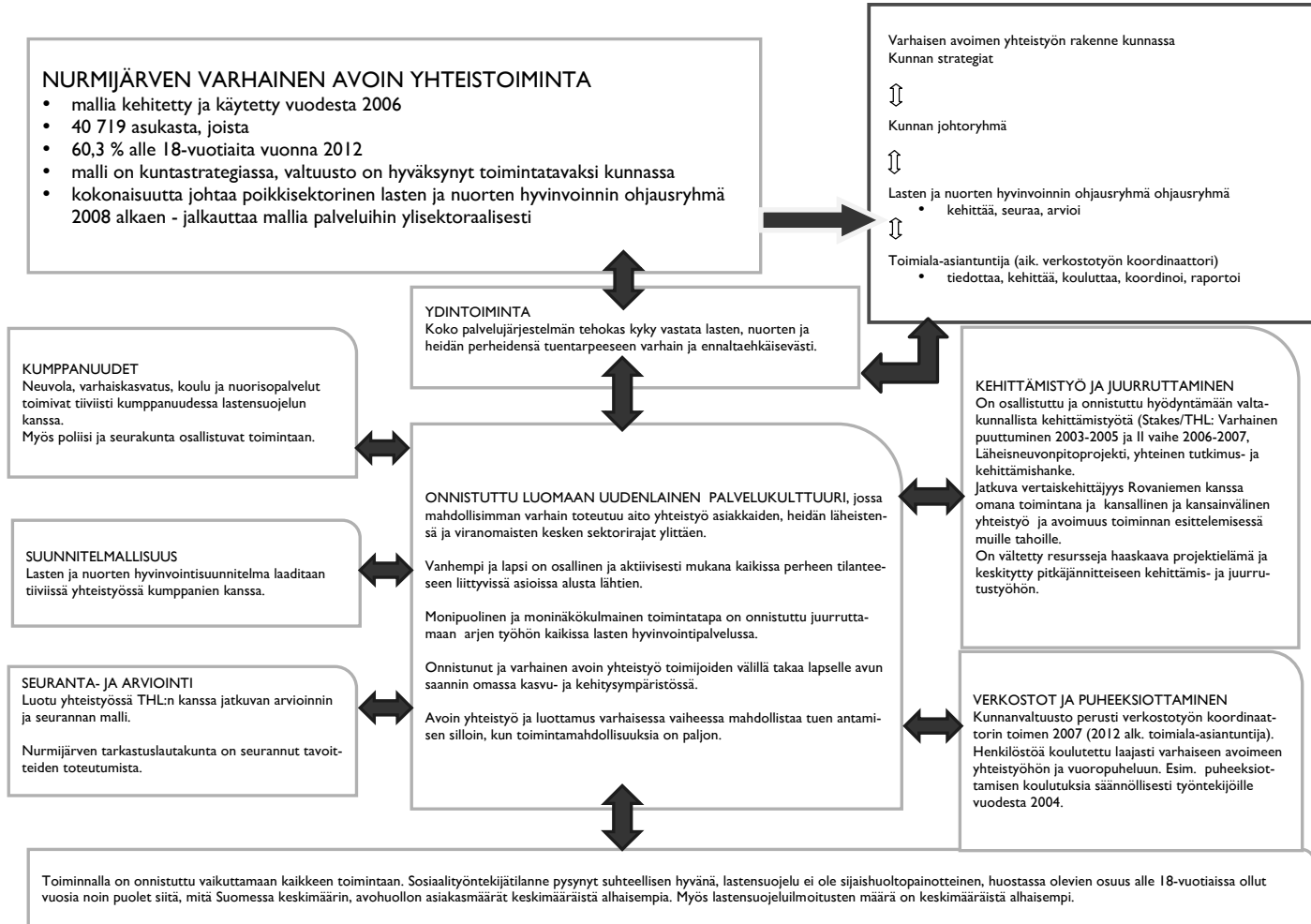
	<p>(AVOIMUUS JA LUOTETTAVUUS)</p> <p>Lastensuojelussa ei aina voida tehdä ratkaisuja, jotka ovat lapsen ja vanhemman toiveiden mukaisia. Tästä syystä lastensuojelun toimintakäytäntöjen on aina oltava ennakoitavia ja perusteltuja, kuten myös tehtyjen ratkaisujen. Avoin ja luotettava toiminta toteutuu vain noudattamalla systemaattisesti lievimmän puuttumisen periaatetta.</p>		
	<p>TURVALLISUUS</p> <p>Lastensuojelussa turvallisuus huomioidaan niin olosuhteissa, ihmissuhteissa kuin vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida jokaisessa tilanteessa lapsen kokema turvallisuudentunne ja edistää sitä. Turvallisuutta pitää tarkastella myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmasta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Selvitän, miten turvallisesti lapsi tuntee olonsa ja kuinka hänen turvallisuudentunnettaan voisi edistää. Muistan myös sijaishuollon osalta varmistaa, että lapsi kokee olonsa turvallisiksi. - Kannustan lasta kertomaan omat näkemyksensä. 	
<p>Lastensuojelussa on kysymys vuorovaikutuksesta</p>	<p>Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy asiakkaasta välittäminen. Asiakkaiden hyvässä kohtamisessa arvostus, inhimillisuus ja empatia korostuvat.</p> <p>Niin asiakas kuin työntekijä vaikuttavat siihen, miten vuorovaikutus onnistuu. Lastensuojelun ammattilaisena tulee omata erityistä vahvuutta ja osaamista vuorovaikutukseen ja ristiriitatilanteiden rakentavaan käsittelyyn asiakkaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - niin lapsen kuin aikuisenkin - kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kysyn toisilta työntekijöiltä ja asiakkailta palautetta omista vuorovaikutustaidoistani - Pysin lisäämään vuorovaikutustaitojani ja haastavien ristiriitatilanteiden ratkaisun taitojani - Jos vuorovaikutus asiakkaan kanssa on vaikeaa, jaksan yrittää uudelleen 	

<p>Ammattihenkilöstö vastaa työnsä laadusta</p>	<p>Lasten ja nuorten palveluissa toimivien ammattilaisten on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatuksesta työyhteisössään että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta. Työntekijän on myös laajemmin mielletävä vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, nuorelle, perheelle, omalle organisaatiolle kuin yhteiskunnallekin. Johdon (kunnan valtuuston, lautakuntien, virkamiesjohdon) on tiedostettava vastuunsa laadukkaan työn mahdollistajana ja työntekijän tukena.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Osallistun työnantajan minulle tarjoamiin täydennyskoulutuksiin ja olen aktiivinen myös muutoin päivittämään osaamistani - Seuraan, mitä uutta tutkimusta alueeltani valmistuu ja pyrin hyödyntämään tuloksia työssäni - Kerron esimiehelleni, mikäli koen, että minulla ei ole mahdollista tehdä riittävän laadukasta työtä ja haen ratkaisua tilanteen parantamiseksi 	
<p>Hyvät palvelut edellyttävät vastuullisia päätöksiä ja vastuullista toimintakulttuuria</p>	<p>LAPSI- JA PERHELÄHTÖISYYS</p> <p>Kaikkea päätöksentekoa, kehittämistyötä ja palvelujen järjestämistä pitää perustella lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Myös tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Työhön kuuluu tiedottaminen lapsille, nuorille ja vanhemmille ymmärrettävästi sekä lasten, nuorten ja perheiden kokemuksen ja palautteen kerääminen kehitystyön tueksi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Yksittäisen asiakkaan asiassa tehtävissä päätöksissä perustelut ovat tärkeitä, joten kiinnitän niihin erityistä huomiota - Esitän kunnassani, että meilläkin otetaan käyttöön lapsivaikutusten arvioinnin työkalu päätöksenteossa ja tehdään sähköinen hyvinvointikertomus, jos sitä ei jo tehdä. 	
	<p>VASTUULLISUUS</p> <p>Lasten ja perheen kanssa työskentelevillä on oltava selkeästi määritellyt vastuut, jotta asiakastyö ei jää yksittäisiksi toimenpiteiksi ja yksittäisen työntekijän vastuulle. Vastuullisella päätöksenteolla on huomattava vaikutus lastensuojelun laatuun.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Olen mukana keskustelemassa siitä, miten työjakoa tehdään - Vien viestiä päätöksentekijöille, jos lastensuojelun laatu alueellani on huono ja teen ehdotuksia, miten sitä voisi parantaa 	

	<p>SUHTEELLISUUS- PERIAATE</p> <p>Viranomaisen käyttämien toimien tulee olla mitoitettu oikein suhteessa asiakkaan auttamisen päämääriin ja tavoitteisiin. Periaatteena on, että viranomaisen toimet tehdään alimmalla sellaisella tasolla, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus (lievimmän riittävän puuttumisen periaate).</p>	<p>- Päätettäessä toimista, joita lastensuojeluasiassa tarvitaan, harkitsen sitä, mikä toimenpide on sellainen, joka antaa tarvittavan vaikutuksen, mutta mahdollisimman vähän puuttuu perheen itsenäisyyteen ja yksityisyyteen.</p>	
--	---	--	--

LIITE 2

NURMIJÄRVEN VARHAINEN AVOIN YHTEISTOIMINTA -KAAVIOKUVA

LIITE 3

KYSYMYKSIÄ, JOIDEN AVULLA VOIT TARKASTELLA, KUINKA LAATUSUOSITUKSEN SISÄLLÖT TOTEUTUVAT OMASSA TYÖYHTEISÖSSÄ/TYÖSSÄ:

Periaatteet

- Mitkä periaatteet ohjaavat työtämme?
- Ovatko esitetyt eettiset periaatteet kaiken toimintamme läpäiseviä?
- Miten ne näkyvät arjessamme?
(tähän tarkasteluun myös oma liitteensä suosituksessa)

Osallisuus

- Miten toteutamme tiedonkulkua ja yhteistyötä muiden palvelujen, erityisesti terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa?
- Onko se riittävää?
- Neuvotellemmeko yhdessä perheen ja muiden viranomaisten kanssa siitä, miten muut viranomaiset voivat tukea lapsen edun toteutumisessa ja auttaa vanhempia heidän kasvatusvastuunsa toteutumisessa?
- Onko kunnassamme laadittu lasten ja nuorten osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelma, joka mahdollistaa lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden kokemusasiantuntijoina palveluiden kehittämiseen?
- Sisältääkö suunnitelma konkreettiset toimenpiteet, joilla edistetään lasten, nuorten ja vanhempien osallistumista ja kokemustiedon hyödyntämistä?
- Vai millä tavoin otamme lapset ja perheet mukaan kehittämään palveluja?
- Tietävätkö lapset/nuoret keneen voi olla yhteydessä omassa asiassaan?
- Miten kuulemme ja otamme huomioon lapsen näkemyksiä?
- Miten lapsella/nuorella on mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten hänen kanssaan teemme työtä: aikaan, paikkaan ja tapaan käsitellä hänen elämänsä asioita?
- Annammeko lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tietoa lastensuojelusta hänelle ymmärrettävässä muodossa? Mistä tiedämme, että annettu tieto on tullut ymmärretyksi?
- Onko käytössämme sellaiset johtamisen rakenteet ja käytännöt, jotka tukevat lapsikeskeistä työtä?
- Miten lapsikeskeisyys näkyy työssämme?

- Miten on varmistettu se, että työntekijän ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen sekä muiden asiaan osallisten välillä on mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen?
- Määritellemmekö läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea yksilöllisesti, lapsen ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti?
- Huomioimmeko sijaishuollon palveluissa myös sijaisvanhempien näkemyksen lapsen tuen tarpeesta? Miten sitä kysymme?
- Miten sijaishuollon valvontaa toteutamme? Otammeko selvää myös asiakkaan näkemyksistä ja miten ne huomioimme?

Palvelujärjestelmä

- Miten kunnassamme on varmistettu, että palvelujen ja organisaatioiden rakenteet tukevat asiantuntijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa?
- Onko alueellamme sellaisia tilanteita, joissa lastensuojelun asiakkuutta edellytetään, vaikka palvelu olisi mahdollista järjestää laajempaan perheitä tukevana palveluna?
- Miten alueemme aikuisten palveluissa huomioidaan lapset ja mahdollinen lastensuojelun tarve?
- Teemmekö/voisimmeko tehdä yhteisiä asiakassuunnitelmia?
- Toimivatko alueemme palvelut perheitä kokonaisuutena tukevasti?
- Miten annamme käytännössä ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon?
- Miten kutsumme lastensuojeluilmoituksen tehneen ammattilaisen ja muut viranomaiset mukaan lapsen asian selvittämiseen ja tuen tarjoamiseen?
- Miten määritämme sen, milloin tämä on tarpeen ja milloin ei?
- Millä keinoilla lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii, että lastensuojeluasiaan liittyvät viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lapsen yksilöllisissä tilanteissa?
- Miten tiedotamme lapselle ja huoltajalle lastensuojelun työskentelyn alkaessa, mitä lastensuojelupalvelut ovat?
- Annammeko me asiakkaille infopakettin lastensuojelusta painettuna oppaana?
- Onko tiedot lastensuojelupalveluista viety kunnan nettisivuille?
- Miten muutoin viestimme siitä, mitä alueemme lastensuojelupalvelut ovat?
- Sisältävätkö tiedot myös sosiaaliamiehen palvelut ja asiakkaan oikeusturvakeinot?
- Miten käymme lastensuojelun työskentelyn periaatteet läpi asiakkaiden kanssa?

- Miten hyödynnämme avoimen dokumentaation mahdollisuutta asiakastyössä?
- Kuinka tarjoamme asiakkaalle tukea? Tarjoammeko automaattisesti sitä, millaista palvelua on tarjolla vai sellaista, joka on asiakkaan tarpeisiin vastaavaa?
- Vastaavatko tarjottavat palvelut asiakkaan tarpeita myös intensiivisyydeltään?
- Millaisia ovat työskentelytapamme? Onko niissä kehitettävää?
- Teemmekö kotikäyntejä lapsen kodin olosuhteiden selvittämiseksi?
- Miten olemme paikallisesti määritelleet moniammatillisen asiantuntijaryhmän työn?
- Mikä ryhmän rooli ja kokoonpano on kunnassamme?
- Onko se sellainen, kuin haluaisimme sen olevan?
- Tukeeko ryhmän työ lastensuojelutyötämme sen eri prosesseissa?
- Kuinka hyvin ryhmä on lastensuojelun sosiaalityöntekijän käytettävissä?
- Toimiiko lastensuojelun sosiaalityöntekijä esittelijänä ryhmässämme?
- Miten huolehdimme siitä, että asiantuntijaryhmä ei käytä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvaa päätösvaltaa?
- Kuinka ryhmän jäsenet kartoittavat oman taustayhteisönsä mahdollisuudet antaa tukea lapselle?
- Miten keräämme palveluista asiakaspalautetta?
- Onko se systemaattista?
- Miten saatua palautetta hyödynnetään ja kuinka siitä kerrotaan ulospäin?

Ammattilaiset ja osaaminen

- Miten jokainen työntekijä saa mahdollisuuden osallistua oman työnsä kehittämiseen?
- Milloin tarkastamme seuraavan kerran lastensuojelutyön sisältöjä ja tehtäväkuvia?
- Miten työntekijöiden asiantuntijuutta hyödynnetään tässä tarkastelussa?
- Kohdentuuko työaikamme niihin asioihin, jotka ovat lastensuojelutyön kannalta keskeisimpiä? Miten olemme selvittäneet tätä?
- Onko meillä riittävästi aikaa myös asiakkaan kohtaamiseen ja asiakasasian dokumentointiin?
- Miten kehitämme edelleen työntekijöiden välistä tehtävänjakoa mm. lähihoitajien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä?
- Minkälaista tarpeellista osaamista omasta työyhteisöstämme puuttuu?
- Miten omaa osaamistamme tulisi kehittää?
- Kattaako osaamisemme myös osallisuuden edistämisen ja riittävät vuorovaikutustaidot?

- Miten korjaamme puutteet?
- Onko rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista saatavissa? Miten voisimme tätä järjestää?
- Saammeko kaikki työnohjausta kun sitä tarvitsemme? Miten siitä huolehdimme?
- Onko meillä mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mentoriksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä?
- Miten minimoimme asiakkaille koituvat haittavaikutukset työntekijöiden vaihtuvuudesta?

Arviointi

- Miten varmistamme sen, että arvioinnin aikana jo lapsen/perheen saamat tukipalvelut tai terveydenhuollon palvelut eivät katkea tai arvioinnista synny este niiden aloittamiselle?
- Miten varmistamme, että asianomaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan?
- Kohtaammeko lapsen/nuoren ja hänen vanhempansa arviointivaiheessa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea?
- Miten kannamme virkavastuun lastensuojelun asiakasprosessin aikana tehtävästä arvioinnista?
- Milloin ja miten arvioimme omaa toimintaamme?
- Olemmeko hyödyntäneet tutkittua tietoa riittävästi työssä? Miten voisimme hyödyntää tutkittua tietoa aiempaa enemmän?
- Miten dokumentoimme?
- Onko meillä tarvetta lisätä tai päivittää dokumentointia koskevaa osaamistamme?
- Millä keinoin sovimme paikallisista dokumentoinnin menettelyistä?

Laatusivut

- Mitä voisimme omalta alueeltamme viedä laatusivuille/Innokylään?
- Viestimmekö myös paikallisesti lastensuojelumme laadusta ja sen eteen tehtävistä kehittämistoimista?